

Portugal ontdekt het internationale evenement

Portugal nam lange tijd een geïsoleerde positie in Europa in. Pas na het omverwerpen van de dictatuur kon midden jaren zeventig de weg naar de modernisering worden ingezet. De aansluiting bij de Europese Unie bood in de jaren tachtig een nieuwe impuls. De laatste jaren onderneemt Portugal serieuze pogingen om de sociaal-economische achterstand op West-Europa definitief in te halen. Hierbij worden grootschalige evenementen gezien als ideaal middel om het land internationaal op de kaart te zetten.

MARIO BARROQUIERO

Portugal, het meest westelijke land van het Europese continent, is door de buitenwereld lange tijd gezien als niet meer dan 'een provincie van Spanje'. Dankzij de gezamenlijke inspanningen van overheid en samenleving en het lidmaatschap van de Europese Unie wordt Portugal, na decennia van dictatuur en een zekere afzondering van overig Europa, nu steeds meer beschouwd als een land op weg naar een volwassen democratie. De wereld ziet Portugal niet langer als ontwikkelingsland, maar als onderdeel van West-Europa.

Portugal is de laatste decennia van een emigratieland in een immigratieland veranderd, met aanvankelijk vooral immigranten uit de Portugeessprekende Afrikaanse landen, maar recentelijk ook steeds meer uit Oost-Europa. Portugal is een land van tradities, heeft een aantrekkelijk klimaat en veel natuurschoon, maar ook haar innovatiekracht en economisch concurrentievermogen worden steeds meer erkend. Verder zou dit artikel over de impact van internationale evenementen op Portugal niet mogen beginnen zonder te herinneren aan de invloed die de Portugezen in het verleden op de wereld hebben gehad. Hierbij moet met name gedacht worden aan het tijdperk van de ontdekkingsreizigers, halverwege het vorige millennium. Nu, vijfhonderd jaar later, wordt deze invloed pas echt op waarde geschat, en dan vooral in de vorm van architectuur en cultureel erfgoed.

In dit artikel wordt een indruk gegeven van de recente Portugese ervaring met internationale evenementen. In hoeverre hebben de Portugezen zich bij die evenementen betrokken gevoeld?

Oude glorie: monument voor de ontdekkingsreizigers in Belém (Bron: Marco Bontje)

Eerste ervaringen

Lange tijd heeft Portugal niet of nauwelijks internationale evenementen georganiseerd. De belangrijkste uitzonderingen waren de 'Expositie van de Portugese Wereld' in 1940 en het zestiende Internationale Geografiecongres in 1949, beide in Lissabon. In tegenstelling tot het laatstgenoemde evenement heeft de 'Expositie van de Portugese wereld' met de herinrichting van de rivieroever bij Belém, waar nu het Jeronimos-klooster en het Cultuur Centrum van Belém te vinden zijn, een zichtbare stempel achtergelaten.

In de periode na de 'Aprilrevolutie' van 1974 hebben steeds meer evenementen van internationale allure in Portugal plaatsgevonden. In eerste instantie waren dit evenementen die geen zichtbare effecten hadden op de stedelijke gebouwde omgeving, zoals sportieve culturele evenementen. Voorbeelden hiervan zijn internationale motorrally's, het wereldkampioenschap voetbal voor spelers onder de 21 jaar, en concerten van internationale popsterren.

Nadat Portugal in 1986 lid werd van de Europese Unie 'ontdekte' het land he

fenomeen van de marketing van landen en steden pas echt. In 1992 was Portugal voorzitter van de ministeriële conferentie van de Europese Unie en voor deze gelegenheid is op de rivierover bij Belém het reeds genoemde cultureel centrum gebouwd, en ook de omgeving van dit centrum kreeg een opknappbeurt. Vanwege de slechte inpassing in de omgeving en de hoge bouwkosten werd dit cultureel centrum destijds, en ook nu nog, bekritiseerd door vele Portugezen. Het cultureel centrum was namelijk het eerste bouwproject dat, betaald uit collectieve middelen, veel duurder bleek te zijn dan aanvankelijk was begroot en kreeg dan ook veel negatieve publiciteit. In de publieke opinie overheerste een beeld van misbruik van belastinggeld, corruptie en een ondoorzichtige projectorganisatie. Tegenwoordig functioneert het cultureel centrum als podium voor spektakelstukken, internationale exposities en conferenties en heeft het een bevoorrechte status bij het organiseren van internationale evenementen. De ligging in een prachtige gebouwde en natuurlijke omgeving draagt in niet geringe mate bij aan de status van het gebouw. In grote steden bestaan twee soorten 'cen-

traliteit': de centraliteit van de werktijd, waarin het draait om de concentratie van activiteiten op het gebied van werkgelegenheid en economie, en de centraliteit van de vrije tijd, waarin de concentratie van vrijetijdsactiviteiten in het middelpunt staat. Belém is dan ook een van de voornaamste centra van Lissabon als het gaat om de centraliteit van de vrije tijd.

De jaren negentig

Toen Lissabon zich in 1994 een jaar lang 'Europese Culturele Hoofdstad' mocht noemen was dit voor Portugal een nieuwe ervaring in het organiseren van internationale evenementen. De inwoners van Lissabon moesten leren leven in een stad die permanent verbouwd werd en vol stond met machines, bouwketen en hekken. Veel inwoners van Lissabon hebben zowel in de twee jaren die voorafgingen aan 'Lissabon 1994' als in het 'culturele jaar' zelf, bijgedragen aan de renovatie van de monumentale stad. De stad mocht zich verheugen in een groot aantal culturele hoogstandjes. Niettemin deelden de meeste Portugezen de mening dat al die spektakelstukken uitsluitend voor de 'high society' waren. De meeste evene-

menten van 'Lissabon 1994' waren inderdaad niet echt gericht op een breed publiek, en het was doorgaans erg moeilijk om aan toegangskaarten te komen.

Toch is iedereen nu erg tevreden met het opgeknapte aanzien van Lissabon en de meeste mensen lijken trots te zijn op het feit dat Lissabon en Portugal dergelijke initiatieven nemen. Intrinsiek zijn zulke evenementen immers een goede manier om Portugal, met name ook toeristisch, 'op de kaart te zetten'. Het toerisme is voor Portugal een van de belangrijkste inkomstenbronnen. Het land lijkt steeds beter in staat om profijt te trekken van zowel haar kwaliteiten als zon- en strandbestemming als van haar potentie als cultuurbestemming. Niet alleen particuliere initiatieven hebben het nodige bijgedragen aan deze toegenomen aantrekkingskracht, ook de overheid is erg actief geweest in het promoten van Portugal in de wereld. Vier jaar na 'Lissabon 1994' heeft Portugal als gastheer van de 'Expo'98 opgetreden. Dit grootse evenement heeft veel kritiek te verduren gekregen. Sommigen stelden dat Portugal te weinig capaciteiten en te weinig geld had om de Expo te organiseren. Anderen

Nieuwe glorie: het Expo'98 terrein, nu het Parque das Nações (Bron: Marco Bontje)

vonden het zonde van het geld, geld dat beter aan andere zaken besteed had kunnen worden. Weer anderen (uiteraard niet de inwoners van Lissabon) klaagden dat al het geld zoals altijd naar Lissabon ging. Het staat echter vast dat Portugal er niet alleen in is geslaagd de Expo'98 te organiseren, maar dat het land hier ook nog eens, volgens velen, heel succesvol in is geweest. De gehele Taagoever ten oosten van Lissabon is ten behoeve van de Expo opgeknapt, inclusief de Vasco da Gama-brug die het nieuwe symbool van de stad is geworden. Tegenwoordig is (bijna) iedere Portugees trotser op de hoofdstad dan in de periode voor de Expo. Gelukkig is het in Lissabon niet zo misgelopen als in Sevilla na de Expo'92, waar het voormalige Expo-terrein nu veel weg heeft van een spookstad. Bovendien heeft de Expo'98 bijgedragen aan een stormachtige ontwikkeling van de Portugese dienstensector. Het voormalige Expo-terrein is omgedoopt tot het 'Parque das Nações', waar onder andere een internationaal expositiecentrum, een multifunctioneel sport- en cultuurpaviljoen en diverse vrijetijdsactiviteiten zijn gevestigd. Ook is er een woon- en kantorenpark en een omvangrijk commercieel centrum gebouwd. Met het Parque das Nações heeft Lissabon er een nieuw centrum bij waarin de twee eerder genoemde centraliteiten van werk en vrije tijd samenkomen. In feite is buiten Lissabon een geheel nieuwe stad ontstaan.

2001 en 2004

Dit jaar zijn Porto en Rotterdam de Europese Culturele Hoofdsteden. Evenals Lissabon zeven jaar geleden onderging ook Porto een aanzienlijke 'face-lift'. De aanleg van een metro, waar de inwoners van Porto al vele jaren naar uitkeken, maakte hier onderdeel van uit. Ondanks het lokale patriottisme dat de Noord-Portugezen kenmerkt, is de kritiek van de inwoners van Porto niet veel anders dan dat van de inwoners van Lissabon een aantal jaren eerder. Ze verzetten zich tegen de stijgende lasten, inclusief de stijging van de constructiekosten tijdens de bouwactiviteiten (dat een slechte gewoonte is geworden bij prestigieuze openbare bouwprojecten), en tegen de herhaaldelijke verlenging van de bouwwerkzaamheden. Een van de meest gehoorde bezwaren van de Portugezen, ook bij 'Porto 2001',

is dat de bouw- en renovatieactiviteiten eindeloos uitgesteld worden terwijl er geen alternatieven (zoals omleidingen voor het verkeer) geboden worden om het dagelijks leven doorgang te laten vinden.

Tenslotte zal Portugal binnenkort gastheer zijn van 'Euro 2004', het Europees voetbalkampioenschap. Het is voor het eerst dat Portugal een internationaal sportevenement van een dergelijk kaliber ontvangt en de effecten op de speelsteden zijn nu al voelbaar. In tegenstelling tot de hiervoor genoemde evenementen die steeds in één stad plaatsvonden, zijn bij Euro 2004 alle Portugese stedelijke centra betrokken. De voorbereidingen bestaan vooral uit het op niveau brengen van de sportaccommodaties. Sommige stadions zullen gerenoveerd worden, op andere locaties worden nieuwe stadions gebouwd. De keuze tussen renovatie of nieuwbouw is nog niet overal gemaakt, zoals het geval is bij de stadions van Sporting Lissabon en Benfica. Uiteraard levert dit weer de nodige kritiek vanuit de overheid en de samenleving op: de eerste aftrap van het voetbaltoernooi is al over een kleine drie jaar en de voorbereidingen worden (niet voor het eerst in Portugal) tot het allerlaatste moment vertraagd.

Euro 2004 gaat een massaal spektakel worden, zoals Expo'98 dat eerder was. Portugezen houden van voetbal en leven intens mee met hun nationale team. Alleen al daarom mag gehoopt worden dat het land zijn organisatorische capaciteiten zal bewijzen en zich nogmaals een goede gastheer kan tonen.

Optimisme

Tijdens het tirannieke regime van Salazar tot eind jaren zestig werd de uitdrukking 'trots alleen' berucht. Het weerspiegelde de sterk naar binnen gekeerde houding van de Portugese machthebbers en hun afkeer van de modernisering zoals die in de meeste overige Europese landen plaatsvond. In die tijd werd ook vaak de uitdrukking 'daar in Europa' gehoord, alsof Portugal zelf geen Europees land zou zijn. Echter, de laatste decennia heeft Portugal een mentaliteitsverandering ondergaan. Ondanks de kritiek van de 'oudjes van Restelo' (zoals degenen die schuw zijn voor innovaties, experimenten en neologismen, in de volksmond heten) wordt de opvatting dat meer

internationale evenementen zouden moeten alleen op die manier eenentwintigste eeuw worden, breed gedeeld.

De belangstelling van de samenleving voor evenementen groeit. De Portugezen hebben een grote interesse in Portugese samenleving en omgeving van de grote stad. Portugal heeft niet de afzijdigheid van de internationale schap te moderniseren. Evenementen bieden economie en samenleving om zich te herstructureren. Nationaal te profileren. Het is niet alleen op de steden en de kostenoverschotten in de bouw, maar ook op de organisatie, de bouwactiviteiten en het investeringsprogramma gesteld worden. Deze ter niet op tegen de organiseren van internationale evenementen Portugal bij deze staat van ontwil

Mario Barroquero is Geographical Study Universiteit van Liss